

Dzieje Cieszyna

od pradziejów do czasów współczesnych

3

∞ Cieszyn od Wiosny Ludów do III Rzeczypospolitej

Dzieje Cieszyna

od pradziejów do czasów współczesnych

1200^{lat}
Cieszynⁿ bez końca

Dzieje Cieszyna od pradziejów do czasów współczesnych
Praca zbiorowa pod redakcją Idziego Panica

T. 1

Idzi Panic przy współpracy Bogusława Czechowicza, Aleksandra Dordy,
Zofii Jagosz-Zarzyckiej, Wiesława Kusia, Bożeny Małachowskiej i Janusza Spyra
Dzieje Cieszyna od zarania do schyłku średniowiecza (1528)

T. 2

Wacław Gojniczek, Janusz Spyra
przy współpracy Marzeny Bogus, Jerzego Gorzelika i Ireny Kwaśny
Cieszyn w czasach nowożytnych 1528-1848

T. 3

Marzena Bogus, Łucja Dawid, Wacław Gojniczek, Stefan Król, Irena Kwaśny,
Michael Morys-Twarowski, Krzysztof Nowak, Idzi Panic, Janusz Spyra
Cieszyn od Wiosny Ludów do III Rzeczypospolitej

Dzieje Cieszyna

od pradziejów do czasów współczesnych

Dzieje Cieszyna od pradziejów do czasów współczesnych
Praca zbiorowa pod redakcją Idziego Panica

T. 3

Marzena Bogus, Łucja Dawid, Waclaw Gojniczek, Stefan Król,
Irena Kwaśny, Michael Morys-Twarowski, Krzysztof Nowak, Idzi Panic,
Janusz Spyra

*Cieszyn od Wiosny Ludów
do III Rzeczypospolitej*

Cieszyn 2010

Recenzenci:
dr hab. Dariusz Nawrot,
prof. dr hab. Sylwester Fertacz

Redakcja językowa:
Barbara Garsztko

Przekład streszczenia na język angielski:
David French

Przekład streszczenia na język niemiecki:
Magdalena Engelmann

Redaktor prowadzący:
Renata Karpińska

Projekt graficzny:
Tomasz Kipka

ISBN 978-83-927052-6-0
Wydanie drugie

© Urząd Miejski w Cieszynie
© Idzi Panic, Bogusław Czechowicz, Aleksander Dorda, Zofia Jagosz-Zarzycka,
Wiesław Kuś, Bożena Małachowska, Janusz Spyra

Wydawca:
Książnica Cieszyńska
ul. Mennicza 46, 43-400 Cieszyn
www.kc-cieszyn.pl
tel. +48 33 851 38 40, fax +48 33 851 38 45
e-mail: ksiaznica@kc-cieszyn.pl

Dwudziesta trzecia publikacja Książnicy Cieszyńskiej

Skład:
Wydawnictwo AVALON T. Janowski sp.j.
ul. Fiolkowa 4/13 • 31-457 Kraków • tel./fax +48 12 412 55 99

Druk i oprawa:
Przedsiębiorstwo Poligraficzne Modena Sp. z o.o.
ul. Mała Łąka 17, 43-400 Cieszyn
www.drukarniamodena.pl
tel. +48 33 852 36 65
e-mail: biuro@drukarniamodena.pl

Spis treści

Część 1

Od Wiosny Ludów do 1918 roku

Rozdział 1

Janusz Spyra: Życie polityczne w latach 1848–1918	7
Po obaleniu rządów absolutnych – okres dominacji liberalizmu (1859–1869/70)	12
Lata 1869/70–1896 (Walka przeciwko centralizmowi)	15
Walka i sytuacja polityczna w Cieszynie w końcu XIX wieku i na początku wieku XX	23

Rozdział 2

Janusz Spyra: Zarząd miasta i gospodarka komunalna w latach 1848–1918	31
Okres 1848–1859	31
Dekada 1859–1869	33
Lata rozwoju gospodarki komunalnej po 1869 roku	37

Rozdział 3

Wacław Gojniczek: Rozwój przestrzenny Cieszyna w latach 1848–1918	47
Górne Przedmieście	49
Mała Łąka	51
Przykopa	51
Frysztańskie przedmieście	52
Przedmieścia na lewym brzegu Olzy: Kamieniec, Brandys i Saska Kępa	53

Rozdział 4

Janusz Spyra: Przemiany demograficzne i społeczne Cieszyna w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku	57
--	----

Rozdział 5

Idzi Panic: Sytuacja gospodarcza Cieszyna w latach 1848–1918	67
Przemysł	68
Handel	72
Inne specjalności handlowe	77
Branża remontowo-budowlana	78
Branża odzieżowa	79
Branża metalowa	83
Branża elektryczna	84

Rzemiosła różne	85
Transport	88
Inne formy działalności zawodowej mieszczan Cieszyna w drugiej połowie XIX i początkach XX stulecia	88
Rolnictwo	92
Ogólny obraz gospodarczy miasta	92
Rozdział 6	
Michael Morys-Twarowski: Sytuacja wyznaniowa w Cieszynie od 1848 do 1918 roku	97
Parafia rzymskokatolicka p. w. św. Marii Magdaleny	99
Bonifratrzy	116
Elżbietanki	118
Boromeuszki	119
Jezuici	121
Zbór ewangelicko-augsburski w Cieszynie	123
Nowe wyznania protestanckie: zielonoświątkowcy i adwentyści	136
Pozostałe wyznania	137
Stosunki międzywyznaniowe	139
Rozdział 7	
Marzena Bogus: Szkoły i szkolnictwo w Cieszynie w latach 1848–1918	147
Szkoły elementarne	147
Szkoły średnie	152
Zakłady kształcenia nauczycieli (seminaria)	156
Szkolnictwo zawodowe i specjalne	159
Instytucje wspierające naukę i przedszkola	161
Rozdział 8	
Michael Morys-Twarowski: Opieka zdrowotna w Cieszynie od 1848 do 1918 roku	163
Szpitale, lekarze, apteki	163
Choroby	169
Rozdział 9	
Irena Kwaśny: Architektura miasta od 1848 do 1918	173
Rozdział 10	
Łucja Dawid: Życie kulturalne Cieszyna w latach 1848–1918	189
Rozdział 11	
Krzysztof Nowak: Cieszyn w latach I wojny światowej (1914–1918)	215

Część 2
WII Rzeczypospolitej (1918/20–1939)

Rozdział 1	
Krzysztof Nowak: W okresie konfliktu polsko-czechosłowackiego 1918–1920	227
Rada Narodowa Księstwa Cieszyńskiego i Wydział Gminny Cieszyna	228
Pod okupacją wojsk czechosłowackich (styczeń–luty 1919)	238
W oczekiwaniu na plebiscyt	241
Podział regionu i miasta (28 VII 1920)	245
Rozdział 2	
Krzysztof Nowak: Trudne wrastanie w Polskę (Cieszyn w latach 1920 – 1922)	247
Bilans otwarcia	247
Czasz Komisji Administracyjnej (1920 – 1922)	250
Rozdział 3	
Krzysztof Nowak: Życie polityczne i społeczne w latach 1922–1939	255
Stronnictwa polityczne i politycy	255
Wybory komunalne	277
Wybory do Sejmu Śląskiego i parlamentu RP	283
Czeski Czeski, problem Zaolzia, sprawy słowackie	285
Organizacje zawodowe i społeczne	296
Garnizon wojskowy	304
Stosunki polsko-niemieckie i polsko-żydowskie	305
Rozdział 4	
Krzysztof Nowak: Ustrój i samorząd miejski	313
Ustrój miasta	313
Samorząd miejski	317
Rozdział 5	
Irena Kwaśny, Krzysztof Nowak: Rozwój przestrzenny i sytuacja demograficzna miasta	321
Mieszkańcy	323
Rozdział 6	
Krzysztof Nowak: Życie gospodarcze Cieszyna w latach 1922–1939	325
Koncepcje rozwoju gospodarczego i ich realizacja	325
Przemysł	334
Handel, rzemiosło, usługi, spółdzielczość, banki	336
Gospodarka komunalna	441
Rozdział 7	
Krzysztof Nowak: Sytuacja religijna	345

Kościół rzymsko-katolicki	345
Kościół ewangelicko-augsburski	346
Izraelska Gmina Wyznaniowa	347
Inne związki wyznaniowe	348

Rozdział 8

Krzysztof Nowak: Szkolnictwo	349
Szkoły powszechne (podstawowe) i ochronki (przedszkola)	349
Szkoly średnie, zawodowe, specjalne, wyższe	351
Nauczyciele	354

Rozdział 9

Krzysztof Nowak: Służba zdrowia i opieka społeczna	357
---	-----

Rozdział 10

Michael Morys-Twarowski: Życie kulturalne Cieszyna w latach 1920–1939	361
Literatura	361
Teatr	363
Film	366
Muzyka	367
Sztuki piękne	371
Muzealnictwo i środowisko historyczne	372
Wydawnictwa i biblioteki	374
Organizacje kulturalne	376
Imprezy kulturalne	377

Rozdział 11

Krzysztof Nowak: Sport i turystyka	379
---	-----

Rozdział 12

Krzysztof Nowak: W przededniu II wojny światowej (październik 1938 – sierpień 1939)	383
Połączony Cieszyn	383
W przededniu nowej wojny	386

Część 3

W latach II wojny światowej 1939–1945

Krzysztof Nowak: W latach II wojny światowej 1939–1945	393
Władze hitlerowskie w Cieszynie	397
Polityka narodowościowa	401
Życie codzienne. Postawy ludności. Terror okupacyjny	404

Ruch oporu	416
W końcowej fazie wojny	423
Bilans ofiar.....	427

C z ę ś ć 4
W okresie PRL (1945–1989)

Rozdział 1

Krzysztof Nowak: Życie polityczne i społeczne w latach 1945–1989.....	431
Początki „władzy ludowej”.....	431
Pod rządami PZPR.....	446
Lata stalinowskie 1949–1956.....	449
Od października 1956 do sierpnia 1980	454
Od „Solidarności” do upadku komunizmu 1980–1989.....	465
Czeski Cieszyn, granica i sprawy Zaolzia	482

Rozdział 2.

Irena Kwaśny, Krzysztof Nowak: Rozwój przestrzenny i architektoniczny miasta	489
---	-----

Rozdział 3

Krzysztof Nowak: Życie gospodarcze i sytuacja demograficzna Cieszyna w latach 1945–1989	497
Przemysł.....	497
Handel, usługi, rzemiosło, gastronomia 503	
Gospodarka komunalna	508
Zatrudnienie.....	511
Mieszkańcy.....	512

Rozdział 4

Stefan Król: Szkolnictwo	515
Opieka przedszkolna.....	515
Szkolnictwo podstawowe	516
Szkolnictwo średnie i zawodowe.....	519
Szkoły ogólnokształcące	520
Szkoły zawodowe.....	522
Szkolnictwo artystyczne.....	529
Szkolnictwo wyższe	529
Studium Nauczycielskie.....	530
Filia Uniwersytetu Śląskiego.....	531
Oświata dorosłych.....	535

Rozdział 5	
Stefan Król: Służba zdrowia	537

Rozdział 6	
Stefan Król: Życie kulturalne Cieszyna w latach 1945–1989	545
Biblioteki i czytelnictwo	547
Muzeum	554
Teatr	556
Domy kultury	557
Kina i kluby filmowe	560
Szkoła muzyczna	561
Amatorski ruch artystyczny	561
Stowarzyszenia społeczno-kulturalne	563
„Głos Ziemi Cieszyńskiej”	568

Rozdział 7	
Krzysztof Nowak: Problemy życia religijnego	569
Kościół rzymsko-katolicki	569
Kościół ewangelicki-augsburski	572

Rozdział 8	
Krzysztof Nowak: Sport i turystyka	573

Część 5

W Trzeciej Rzeczypospolitej (1989–2010)

Rozdział 1	
Idzi Panic: Życie polityczne i ustrój samorządowy Cieszyna w latach 1989–2010	581
Uwagi wstępne	581
Życie polityczne i ustrój samorządowy Cieszyna	581
Kompetencje Rady Miejskiej	582
Układ sił politycznych w mieście	584
Władza wykonawcza	587
Instytucje podlegające bezpośrednio władzom samorządowym Cieszyna, nadzorowane przez burmistrza	589

Rozdział 2	
Idzi Panic: Sytuacja gospodarcza miasta	593
Powierzchnia miasta i jego infrastruktura	593
Przemysł i rzemiosło	593
W czasie przelomu (charakterystyka zmian)	594

Handel i usługi	600
Transport, składowanie i łączność, budownictwo	603
Rolnictwo	605
Rozdział 3	
Idzi Panic: Kultura, oświata i sport	607
Życie kulturalne Cieszyna w latach 1989–2010	607
Instytucjonalni organizatorzy życia kulturalnego w Cieszynie	608
Szkolnictwo	612
Nauczycielskie Kolegium Języków Obcych	625
Biblioteki	625
Inne instytucje przechowywania dziedzictwa kulturowego	631
Prasa	633
Miejskie imprezy kulturalne	634
Sport w Cieszynie	635
Rozdział 4	
Idzi Panic: Opieka zdrowotna	637
Rozdział 5	
Idzi Panic: Sytuacja religijna	641
Kościół katolicki	642
Życie religijne parafii cieszyńskich	643
Działania społeczne lokalnego Kościoła	645
Kościół Ewangelicki	645
Stan organizacyjny parafii	646
Życie religijne parafii	647
Rozdział 6	
Idzi Panic: Sytuacja demograficzna i aktywność społeczna mieszkańców miasta	651
Aktywność społeczna mieszkańców miasta	654
Bezpieczeństwo mieszkańców	661
Wykaz źródeł i literatura	663
Wykaz skrótów archiwalnych i bibliograficznych	698
Indeks osób	701
Indeks miejscowości	733
Summary	739
Zusammenfassung	753